

TÜRKİYE PLEİSTOSEN FOSİL BOVİDAE'LERİ

Fikret OZANSOY

Türkiye Memeliler Paleontolojisininde çok önemli büyük bir bölümünü teşkil eden Bovidae familyasının zengin fosil grupları içine, Trakya'da Dr. Fersl tarafından bulunmuş olan *Bibos* ve *Babulus* genuslarıda yer almış bulunmaktadır.

Trakya'nın özellikle Pleistosen zaman birimlerini açıklayacak olan bu biozonlarının araştırılması, dolayısı ile bölgenin insan pleontolojisi, prehistorik arakeolojisi ve ayrıca Pleistosen jeolojisi açılarından bu buluntuların büyük önemi vardır.

Trakya'nın Oligosen ve Pliosen Mammalia fauna'ları yanında Pleistosen zaman birimi temsilcilerinin de eklenmesini mümkün kılan bu Bovidae mümessilleri aynı zamanda örazyatik büyük coğrafik bir bölge içinde tek örnek teşkil etmeleri yönünden değer taşımaktadırlar.

Buluntu yeri: Edirne-Lalapaşa Kavaklıdere (HACİMÜNİR).

Paleontoloji

Ordo : Artiodactyla Owen

Familia : Bovidae Gray

Subfam. : Bovinae Gill

Tribu : Taurina

Genus : *Bibos*

Species : *Bibos* sp.

Materyel: Noksan ve deforme olmuş cranium ve boynuz parçaları ile determinasyona elverişli olmayan yüzlerce parçadan müteşekkildir.

Diagnos: Frontalis geniş (karakter Bovinae) fakat deforme olmuştur. Ancak ayrı bir frontalis parçasına göre supraorbital sulcus ve supraorbital foramina alanının bariz konveksitesi ve bu sahadan sajital hatta doğru aşıkâr içbükeylik numuneyi *Bibos* genusuna yaklaştırır (Hooijer, 1958, p. 82).

Eliptik formda olan boynuz kaide boynundan mahrum olarak (pedicule) çıkmaktadır (karakter Bovinae'lerden Taurina grubu, bilhassa *Bibos*) (Colbert ve Hooijer, 1953, p. 125, pl. 34; Frenchkop, 1955, p. 621; Gregory, 1951, p. 439; Hooijer, 1958).

Frontalis ve bunlara ait izole parçalar son derece pnömatize olup bu çok gelişmiş sinuslar boynuz içinde de devam etmektedir (karakter Bovinae - Bernard, 1895, p. 993, pl. XXXII).

Numune Bovinae'lerin Bubalina grubundan bilhassa boynuzların cranium'un arka plânından çıkışı ve derin fossa temporalis'li; Leptobovinae grubundan geniş frontalis ve occipitalis ve bu sonuncusunun, Leptobovinae grubundakinin aksine olarak konveks yapısı ile ayrılır. Bu uzaklaşmayı boynuz formu da takviye eder (Pilgrim, 1939, p. 311-313); ancak bu gruba derin fossa temporalisi bir yaklaşma tandansı göstermektedir (Ibid, p. 312 ve 315). Buna mukabil numunede condiller hafifce Crista occipitalis'in gerisine doğru çıkıntılıdır (Taurina grubu karakteri - Platybos) ve noksan olmasına rağmen kuvvetli crista temporalis temporal fossayı kısmen örter (overhang) şekilde gelişmiştir. Bu morfolojik karaktere yukarıda bahsi geçen (Bubalina ve Leptobovina) tribülerinde rastlanmadığı halde Taurina'larda tesadüf edilmektedir (Pilgrim, 1939, p. 326).

Foramen magnum formu ve kondiller Taurina'lardan *Bibos* genusunkileri çok benzemektedir (Hooijer, 1958, p. 78 ve 79, pl. VII ve VIII). Bu benzerlik occipital yapı ve crista occipitalis'in gelişme derecesi ile de artar (Ibid.). Boynuzun alt yüzündeki dışbükeylik ve o alanda mevcut rügozite safhası da bu yaklaşmayı çoğaltır. Diğer taraftan *Bibos*'larda olduğu gibi (nuchal crest) fossa temporalis'in nihayetinde transvers olarak kâindir (karakter *Bibos* - Hooijer, 1958, p. 91); bu hal *Bibos* genusunda olduğu gibi cranium'un fossa temporalis'ler arasında transvers olarak ve arka plânda daralmış olduğunun da delilidir.

Foramen supraorbitalis uzunlamasına bir çukurda kâin olup, Taurina'larda (Misal *Bisox*) görüldüğü gibi aynı hizada vertikal ve munzam foraminalarla devam eder (Matsumoto, 1927, pl. XXV fig. 1 ve 3). Bu fazlalık doğrudan doğruya *Bas* (Pilgrim, 1939, p. 315), *Bisox* (Matsumoto, 1927), *Bibos* (Hooijer, 1958, p. 82) ve yukarıdaki genusları içinde toplayan Taurina grubunun jeolojik anlamdaki muasırı *Babulus* genusunda olduğu gibi birden fazla foramina karakterine tekabül eder.

Diğer taraftan *Bibos* genusunda görüldüğü üzere, supraorbital foramina alanında ve gene aynı isimle anılan sulcus çok mütebarizdir (*Bibos* ve *Bisox* karakteri). Ancak bu sulcus'un kemik tarafından sipere alınması, morfolojik bir karakter olarak numune fosili yeniden *Bibos* genusuna yaklaştırmaktadır (Hooijer, 1958, p. 82).

Jeolojik Yaş: Kesin olarak bilindiği gibi *Bibos* genusu Avrupa'da Pleistosen'i, Asya'da Pleistosen-Aktüel zamanları katerize eder (Romer, 1955, p. 622). Esasen mensup olduğu Taurina Tribüsü de Pleistosen'den aşağı inmemektedir (Pilgrim, 1939; Romer, 1955; Simpson, 1945).

Zamansal Horizon : Pleistosen

Loc. : Hacımünir

Ordo : Artiodactyla Owen

Familia : Bovidae Gray

Subfam. : Bovinae Gill

Tribu : Bubalina

Genus : *Babulus* Smith

Species : *Babulus* sp.

Materyel: Üst ekstremitesi noksan bir humerus (sağ).

Diagnos: Tip bodur (Trapu) ve massif. Bu durum Bovinae'ler için progressif bir karakter olarak dikkate alınmaktadır (Pilgrim 1939, p. 249).

Ön fossa (trochlea üstü) ve endocondyle istikametindeki median gelişme (Zdansky, 1928, pl. XV) ve deltoid crista numunede dikkati

çekmektedir. Bahis konusu ön fossa derinliği ve alt ekstremitedeki median inkişaf ile *Bibos* genusundan ve crista deltoideus'un mevcudiyeti ile (Young, 1932) *Bos*'lardan uzaklaşmaktadır.

Bunlara mukabil, arka fossa gelişmesi, entocondyle ve entocondyle yapısı, Trochlea median faseti formu, humerus şaftı strüktürü, bilhassa çok mütebariz crista deltoideus ile numune humerus *Bubalus* genusuna atfa çok müsaittir (Young, 1932, p. 87, pl. XXVI, fig. 2).

Zamansal Horizon : Pleistosen

Sonuç

Yukarıda paleontolojik determinasyonları yapılmaya çalışılan materyel, Türkiye Fosil Bovidae temsilcilerinin jeokronolojik diastemlerinden birisini daha kapatabilmiştir. Bu husus Türkiye yaşam tarihi bakımından önemli olduğu kadar, Yurdun Trakya kesimi Pleistosen jeolojisi açısından da büyük değer taşımaktadır. Özellikle Türkiye'nin Pleistosen yaşam ve Yer tarihinde *Bibos* ve *Bubalus* gibi Bovidae'lerin varlığı Fizik-şimik ve biolojik ortam koşulları bakımından çevreye insan şekillerini çeken ve çevrede tutan koşullara da işaret ettirebilmeleri bakımından antropolojik bir önem de taşımaktadır.

Diğer taraftan sözü edilen paleontolojik buluntular Türkiye Pleistoseninde coğrafik bölgemizin, örazyatik bir nitelik olarak, migrasyona elverişli pasajlara sahip olduğunu açık surette göstermekte ve hatta bağlayıcı karakterlerin Afrika ile de varlığını yansıtabilmektedir. Pleistosen'e öngelen jeolojik dönemlerde Türkiye'nin kıt'alar arası bağlayıcı yapısı, periodik olarak hemen hemen bütün Senozoik zaman birimleri boyunca kendisini gösterebilmiş, bu son buluntu ile de Trakya'nın örazyatik bir karektere Pleistosenin bir asdöneminde yeniden sahip olduğu anlaşılabilmektedir. Her ne kadar Abel Trakya'da bir *Sivatherium* kalıntısından söz etmişse de buluntunun belirgin paleontolojik determinasyonu bugüne kadar yapılabilmiş değildir (Abel, 1904), ve Avrupalı bir *Sivatherium*'u hususile üst Pleistosen as zaman biriminde düşünmek zordur.

Bu nedenle de Trakya Pleistosen fosil Bovidae'lerimiz bizim için çok daha mükemmel bir yaşam zonunu açıklamış bulunmaktadır.

BİBLİOGRAFYA

- Abel, O.** 1904. *Über einen von Sivatherium giganteum bei Adrinopel*. Sitzung. Math. Nat. Wiss. K. Kais. Ak. Wissen. CXIII, bd. Abt. I, pp. 629-651, fig. 3, pl. I.
- Bernard F.** 1895. *Elements de Paléontologie*. Paris, p. 1168 avec 606 fig. int. texte.
- Colbert E. H. and Hooijer D. A.** 1953. *Pleistocene Mammals from the Limestone fissures of Szechwan, China*, Bull. Amer. Mus. Nat. Hist., Vol. 102, Art. I, pp. 1-134, text fig. 42, pl. 1-40, New York.
- Hooijer D. A.**, 1958. *Fossil Bovidae from the Malay Archipelago and the Panjab*. Zool. Verhand. Nat. Hist. Leiden, no 38, pp. 112, pls. I-X, Leiden.
- Frenchkop S.**, 1955. *Sous-ordre des Ruminants ou Selonodontes*. Traité de Zool., Tome XVII, pp. 568-693, fig. 557-718, Paris.
- Matsumoto H.**, 1915. *On some fossil Bisontines of Eastern Asia*. Sc. Rep. Tohoku Imp. Univ., vol. 3, ser. II, pp. 83-102, fig. 3, pls. XXIV - XXXIV.
- Matsumoto H.**, 1927. *On Bison exiguus and its ancestry*. Sc. Rep. Tohoku Imp. Univ. (2) Geol. X, pp. 51-55, pls. XXV-XXVI.
- Pilgrim G. E.**, 1939. *The fossil Bovidae of India*. Mem. Geol. Serv. India, Pal. Indica, n. s., Vol. XXVI, mem. no 1, pp. 1-356, fig. 35, pls. I-VIII.
- Romer A. S.**, 1955. *Vertebrate Paleontology*. Univ. Chicago Press., pp. 1-657, fig. 377.
- Simpson G. G.**, 1945. *The principles of classification and a classification of Mammals*. Bull. Amer. Mus. Nat. Hist., Vol. 85, pp. 1-350.
- Young C. C.**, 1932. *On the Artiodactyla from the Sinanthropus site at Chowk' Outien*. Pal. Sinica, Ser. C, Vol. 8, Fasc. 2, pp. 1-100, figs. 32, pls. I-XXIX.
- Zdansky O.**, 1928. *Die Säugetiere der Quartärfauna von Chowk' Outien*. Pal. Sinica, Ser. C, Vol. 5, Fasc. 4, pp. 1-146, 16 figs. of text, pls. I-XVI.

